

L'ESTUDI DE BOIX, A LA RIBERA

Un taller renaixentista del XX

L'estudi del pintor Manuel Boix, un dels millors professionals de la plàstica valenciana, és un ventre didàctic per a molts artistes joves. Pina, Verdú, Solbes i Marco s'han format amb l'experiència de Boix. I més. Molt més.

Miquel Alberola

La primera volta que vam visitar l'estudi de **Manuel Boix** ens va cridar l'atenció l'assortit de cendres metal·litzats i les dimensions poc usuals de la taula. Això volia dir que allí hi havia trànsit —trànsit voluminós. D'alguna manera, i sense ser la seua pretensió, l'estudi de Boix ha fet de catalitzador amb els propòsits no solament plàstics d'un grapat inquiet de gent de la Ribera del Xúquer i, en ocasions, de comarques consecutives. L'art hospitalari del pintor de l'Alcúdia ha convocat a assídues tasses de cafè els escriptors **Josep Palàcios, Joan Fuster, Josep Lozano** o **Jesús Huguet**, entre altres, com també els pintors **Artur Heras, Rafael Armengol, Joan Verdú, Enric Solbes, Vicent Marco, Adrià Pina, Isaac Blasco, Ramon Albert, Joan Arocas, Ximo Gascon, Rafa Tormo, Josep Bria** i **Joan Ribes**. Algun més, potser, que ara no recordem.

Però can Boix de l'Alcúdia no només ha adquirit ressonància pel fet de suposar un emplaçament per al debat cultural i el comentari polític capaç d'aglutinar-hi una concurrència selecta i instruïda. Al seu estudi han acudit aquells que volien aprendre allò que l'experiència professional i activa del pintor podia ensenyar, cosa que ha conferit a aquella casa una missió docent apartada de l'academicisme expedientari i assentada en la col·laboració. El saldo pedagògic no podia oferir uns resultats més favorables: **Adrià Pina, Joan Verdú, Enric Solbes** i **Vicent Marco**, com a mínim, són quatre dels realitzadors plàstics actuals més exquisits. «L'única manera de donar a conèixer el seu treball

quan ells començaven —explica **Boix**— era el concurs, i la gent que ve per ací si n'hi havia quinze, de concursos, s'hi presentaven a setze. Aleshores, els jurats, que alhora eren professors de Belles Arts i crítics, sempre trobaven la presència d'uns pintors que estaven al voltant d'aquest estudi. És a partir d'això que comencen a parlar d'afinitats».

Això ha propiciat que la crítica al·ludís repetidament a un corrent estètic propi de la Ribera, que, lluny de la denominació d'origen fàcil, ha demostrat una volta més que no solament a la ciutat de València es fan coses, sinó que, damunt, no cal fer-hi trasllat de mobles per a poder-les fer. I això té la seua importància perquè a València hi ha un inflat sector que creu que a les comarques fan rupestre encara. No només en pintura.

El primer que va arribar a l'estudi del carrer Sant Pere va ser **Vicent Marco** (l'Alcúdia, 1956), que des de 1970 no ha parat d'exposar i guanyar premis. «Jo vaig arribar ací —diu **Marco**— als onze anys perquè volia ser pintor i coneixia Manolo, que es dedicava a allò que jo em volia dedicar. Als catorze, vaig guanyar el premi extraordinari d'art jove de Pamplona i comence a fer exposicions. Als vint-i-dos anys faig exposicions amb **Verdú, Pina** i **Solbes** —«i a més, puntualitza **Boix**, venien»—, i després, pense que he ampliat el camp de treball: m'he dedicat al disseny gràfic i de cartellisme. Abans d'aparèixer **Pina, Solbes** i **Verdú** per ací, jo anava pel meu compte, i en arribar ells funcionarem com a grup, possiblement perquè el llenguatge que utilitzàvem era bastant semblant».

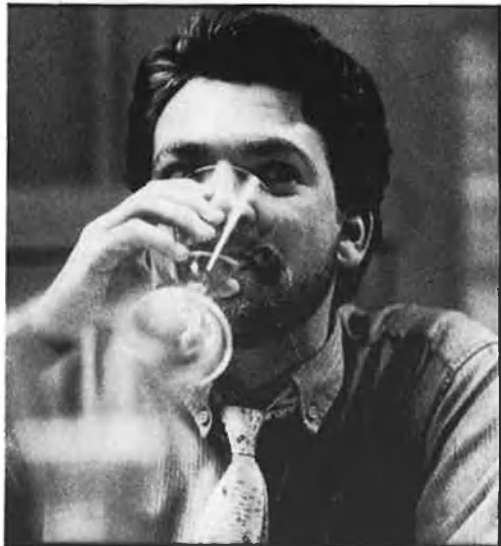
Marco, el va seguir **Adrià Pina** (l'Alcúdia, 1959), probablement el més fidel, ara com ara, a l'estil de Boix. Pina, el 1971 —tenia dotze anys—, va guanyar el primer premi d'oli i el segon de dibuix en el XIII certamen juvenil nacional d'art a Salamanca. Després, els ha guanyats tots i ha exposat per tot l'Estat espanyol i Nova York, on The Chase Manhattan Bank li va adquirir obra per a la seua col·lecció. «Jo no vaig venir sol —observa **Pina**—, sinó que

va ser ma mare la que em va dur del braç a casa Manolo a ensenyar-me. En aquest moment, i fins el 30 de gener, expose a Bellreguard (la Safor) la sèrie *Capses i Eines*, i tinc una altra sèrie que es diu *Eines* a Màlaga, de caràcter itinerant. És molt curiós que a Màlaga et demanen una exposició itinerant i al nostre país no —«serà que ací no hi ha pintors», fa **Boix**. De mo-

ment, estic preparant el treball per a Arco, que és per al febrer».

El tercer que va aplegar va ser **Isaac Blasco** (l'Alcúdia, 1952). «Jo vaig venir i de seguida em van clavar en l'exposició Mostra 1976, que és quan començarem tots a fer alguna cosa més seriosament —«aleshores ens vam batejar amb el nom Capa, que volia dir Col·lectiu d'Artistes Plàstics de l'Alcúdia», precisa **Adrià Pina**. Total, que em diuen: ¿t'ensenyaries a dur el «torpu», la màquina que estampa? i vaig dir que sí i m'hi vaig quedar. Actualment estic liquidant algunes coses que vaig fer i estic ajudant Manolo, que se'n va a Nova York, a fer les maletes, a veure si se m'emporta. També estic fent coses per a la construcció: disseny de por-

Solbes, Pina, Boix, Verdú, Marco, Miquel Àngel Valls, Blasco, Josep Valls i Oreto Crusà...

tes, interiorismes, anagrames per a empreses... Com feien els artistes antigament».

«I immediatament després d'això —reprèn **Joan Verdú**—, vaig arribar jo». **Joan Verdú** (Alzira, 1959) ha assolit un considerable pessic de premis i ha exposat per tota la península. A banda d'això, Verdú ha fet incursions en el còmic, el curt-metratge, el cartell i ha il·lustrat la revista *Playboy*. «Jo coneixia **Vicent** i **Adrià**, vaig venir, vaig veure l'exposició aquella del 76 i vaig flipar. Jo ja flipava pel meu compte amb **Boix-Heras-Armengol**.

Ara m'he deixat definitivament la pintura —tots riuen— i vaig a dedicar-me a fer curt-metratges només. De moment, no pense tornar a la pin-

tura —«que no m'entere jo, eh», fa **Boix**. Ara, coses gràfiques, sí que se-guesc fent-ne, perquè una de les característiques d'aquesta colla és la interdisciplinarietat: no hem pintat només, hem fet molta activitat gràfica, com ara maquetació de llibres, cartellisme, il·lustració... disseny gràfic... activitats relacionables entre si, però ben distintes alhora. Jo he fet còmic, però m'han desanimat els meus resultats —no l'impacte que la mèua obra ha causat en els altres. Hauria pogut continuar, però m'ho vaig deixar.

Precisament el tebeo no és una de les activitats que mes s'ha tocat ací».

«¿Per què un pintor no ha de fer totes aquestes coses?», pregunta **Boix**. «És la seua obligació. Històri-

cament ha estat obligació dels pintors fer funcions públiques: la puresa de la plàstica existeix igual en el llenç que en el disseny d'un encenedor».

Darrere de **Verdú** va arribar **Enric Solbes** (Alcoi, 1960), que va començar a penjar quadres a les sales en 1978, junt amb **Pina**, **Marco** i **Verdú**, i ha dut la seua obra a la majoria de galeries estatals. **Solbes** també ha compaginat el llenç amb el cartell i la maquetació editorial, i el seu rigor plàstic traspua una gran professionalitat. «No vaig arribar ací directament —fa observar **Solbes**—, jo era company de curs d'**Adrià Pina**, i, a través seu, vaig conèixer **Manolo**. Nosaltres, en aquell moment, ja pintàvem alguna cosa, però va ser amb ell que vam organitzar les primeres exposicions —«quan va arribar **Enric**, va ser quan vam fer aquell fullet antinuclear amb **Manolo** i **Josep Palàcios**, que d'alguna manera va ser el punt de partida», matisa **Verdú**. Ara mateix he dut a Madrid l'obra de fa un any o any i mig, i si tot funciona bé, pel mes de maig la duré a València. Mentrestant, sempre duc alguna cosa entre mans: un cartell, maquetacions...»

NOVETATS EN LLIBRES

L'ARQUEÒLOGA VA SOMRIURE ABANS DE MORIR

Antoni Serra. La Negra, 4.

La demostració de com la novel·la negra pot ser alguna cosa més que un joc d'artificis: el somriure innocent d'una noia.

EDICIONS DE LA MAGRANA

EL REPUBLICANISME LERROUXISTA A CATALUNYA

Joan B. Culla i Clarà. Documents de cultura, 19.

CURIAL EDICIONS CATALANES, S. A.

L'HOME QUE GUAITAVA ELS CARGOLS. HISTÒRIES BESTIALS

Patricia Highsmith. El Balanci, 190. 168 pàgs.

Una escriptora sempre sorprenent ens dona una visió inquietant i maliciosa de les bèsties que ens envolten, en unes històries extraordinàries.

EDICIONS 62

ENERGIA I SOCIETAT

Salvador Balcells.
• Guanyador del Premi Xavier Ro-meu de l'any 1985.

FEDERACIÓ D'ENTITATS CULTURALS DEL P. V.

EL MANUSCRIT PERDUT

Xavier Moret. Col·lecció l'Odisea, 16.

La història d'una aventura apassionant, per l'autor de *L'americà que estimava Moby Dick*.

EDITORIAL EMPÚRIES

CONTES

J. E. Martínez Ferrando

De lectura útil per a estudiants de BUP.

EDICIONS DEL BULLENT

L'ORDINADOR MÀGIC

Joan Pla Col·lecció Gregal Juvenil, núm. 16

GREGAL LLIBRES

HISTÒRIA DE L'ART AL PAÍS VALENCIÀ

E. Llobregat/J. F. Ivars. Biblioteca d'estudis i investigacions, 10.

El primer de tres volums d'una història de l'art exhaustiva, científica i amena, tant per al gran públic com per als especialistes.

EDITORIAL TRES I QUATRE

DICCIONARI JURÍDIC CATALÀ

Un volum de 14x21, 480 pàgines.

De venda a llibreries.
«Els diccionaris de l'Enciclopèdia».

ENCICLOPÈDIA CATALANA

LA PAÏRA DELS CRANCS

Joan Navarro Col·lecció poesia núm. 49.

Pròleg de Gaspar Jaen Urban.

EDITORIAL TRES I QUATRE

De fa un temps, també freqüenta l'estudi **Oreto Crusà** (l'Alcúdia, 1971), neboda de **Manuel Boix**. «A mi em va passar —ha dit— com a **Adrià**: estava estudiant i volia pintar. Jo m'he presentat a alguns concursos i he fet el cartell per a les festes d'Alcúdia. Ara estic preparant una exposició per a la Sala Municipal d'ací». Encara que episòdicament, **Josep Valls** i el seu fill **Miquel Àngel**, també solen acudir a intercanviar opinions a l'estudi de **Boix**. «Jo vinc —comenta **Josep**— d'una tradició d'ebenistes familiar coneguda des de 1815. Faig ebenisteria i dibuix de mobles. Sóc autodidacte i igual faig escultura que talla, i conec les policromies orientals perquè he estat molts anys en l'estranger. Com que la meua faena es relaciona un poc amb la d'aquests xics, doncs ens ajuntem». **Josep Valls** ha realitzat alguna col·laboració amb **Manolo Boix** de caràcter puntual.

«Hem preparat —explica **Miquel Àngel**, el fill— una exposició permanent a Birmingham (Anglaterra) amb uns treballs d'artesanía. A mi m'agrada molt el dibuix, i el millor lloc per a practicar-lo és casa de Manolo».

No és habitual que coincidescuen tots els que ara hi ha a la taula, «a voltes en vénen dos —diu **Verdú**— i conspiren contra els altres», però amb la col·laboració de **Boix** hem aconseguit el quòrum indispensable, ara que cadascú campa per on pot. A part del treball gràfic i la maquetació editorial, la majoria dels membres han mantingut col·laboracions amb escriptors pel que fa a la il·lustració de llibres. No és només el cas de **Boix**, que duu una llarga llista d'activitats amb **Josep Palàcios** i el grup musical **Al Tall**, els més joves també han participat en els projectes de **Josep Lozano**, **Manuel Joan** i **Arinyó** i **Josep Franco**; **Enric Solbes**, sobretot. La seua concepció artística i col·lectiva té alguna cosa de retorn renaixentista i Grècia antiga. «No és tornar —aclaireix **Solbes**— és, simplement, no defraudar».

«Entre nosaltres —diu **Verdú**—, l'escola de la Ribera o com vulgues dir-li, i el Renaixement hi ha molts punts de contacte. Ara bé, més que una escola en el sentit últim que tenen les escoles, com pugen ser l'Escola de París o l'Escola del Carrer 10 de Nova York, nosaltres tenim més a veure amb un tipus d'escola renaixentista, concretament amb un taller renaixentista, on hi ha un mestre i uns deixebles. Perquè crec que nosaltres som deixebles més o menys avantat-

LLIBRERIA TRES I QUATRE

Pérez Bayer, 11. Tel. 352 91 10. 46002-València

jats de Manolo, encara que ell no vulga. Açò és un taller on el nostre mestre directe ha estat ell, en tot el que és tècnica i recursos de l'ofici. A banda d'això, hi ha hagut altres mestres a nivell conceptual entre nosaltres: cadascú té els seus dimonis particulars. Però ací hi ha hagut un fet renaixentista: un home que t'ha ensenyat no solament a concebre un quadre o a usar un llenguatge, sinó també... —«a fer-te un cafè», interromp **Boix**—».

«Ací —confessa **Solbes**—, cadascú té una història personal amb Manolo. La meua relació amb ell és que ha estat una persona que m'ha fet costat i m'ha animat: ha cregut en mi quan jo no tenia cap valor. Jo crec que no ha estat un mestre tradicional». «Ells —diu **Boix**— m'han ensenyat a mi a estar tan espavilat com ells. Perquè, si jo els he ensenyat la cosa tècnica, tot el que ells donen més de si ja em preocupa a mi. Més que la cosa tècnica, jo he intentat ensenyar-los la posició enfront de la vida. Jo, quan veig que una persona agarra un llapis, és quan veig si val o no, entre altres coses perquè quan les persones comencen és quan posen el que saben i més, i possiblement saben més que no creuen saber. En Belles Arts, per exemple, estan més preocupats pels llicenciats que pels pintors, i a mi m'interessen més els pintors».

«Ací —torna **Verdú**— ens han ensenyat a ser professionals, cosa que en BBAA no t'ensenyen. Allà ni se'ls ocorre que quan fas una exposició has de dissenyar el catàleg o el cartell, que són coses que formen part de la pintura i has de saber». «En BBAA —entra **Solbes**— no podies simultaneïtzar l'ensenyament amb la professionalitat. A finals de curs, moltes voltes hem tingut exposicions a muntar i, com que la nostra assistència a classe es reduïa, et suspèien. És una gran contradicció en una carrera que vol formar professionals». «Jo vull dir —reincideix **Verdú**— que encara tinc una assignatura per aprovar, per culpa d'un filldeputa que hi ha allà que li diuen don **Victor Manuel**. I això vull que isca».

«Jo vaig estar un any en BBAA —diu **Pina**—, me'n van suspendre una i ja no vaig tornar. Vaig veure com estava l'assumpte i que no hi havia res a traure en clar. I, a més, ja anava ensenyat pel **Manolo**: tècnicament i filosòficament. Me la vaig arrear». «La teoria del color, t'ensenyarien» —ironitza **Verdú**. «Me la van suspendre, mira» —retruca **Adrià**.

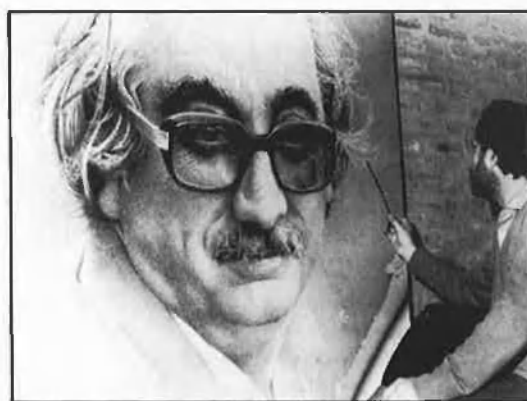
Amb el pas del temps, els pintors han anat redefinint el seu estil i

Fotos ja històriques. Boix, Fuster, Lozano, Armengol, Heras...Pina i Marco, ben joves...

desvinculant-se d'aquella estètica inicial que els va caracteritzar a finals dels setanta. «Només **Adrià** —analitza **Verdú**— continua fidel a l'estètica que aprenguérem. **Vicent** i jo, de moment, ens ho hem deixat, i **Enric** ha evolucionat: les coses que fa ara estan més relacionades amb el grafisme». «Això es pot explicar d'una altra manera. La tècnica semblant és un punt de partida quan la formació del pintor és molt immadura. Després hem evolucionat i encara ho farem més: és probable que algun dia no hi haja cap relació estètica entre nosaltres». «O sí —fa **Verdú**. Qui sap si d'ací tres anys **Vicent** i jo tornem a pintar i tornem al mateix rotllo». «La confluència, al principi —aclareix **Solbes**—, era més tècnica, i després hem adaptat la tècnica al nostre concepte».

La discussió és símptoma que a l'estudi de **Boix** s'han pres decisions importants. «Una de les coses més im-

portants que s'ha gestat ací —fa **Boix**— és el llibre *Boix-Heras-Armengol*, de **Joan Fuster**, que encara no s'ha acabat ni s'acabarà perquè Fuster ja no escriu perquè no té ganes d'escriure i fa molt bé. Aquell llibre va ser un encàrrec d'una galeria de Barcelona. Ens vam reunir en unes quantes sessions: una d'elles va durar dotze hores. Vam gravar la conversa i vam aparèixer a les set del matí per Sueca». L'assistència d'escriptors a ca Boix, d'alguna manera, també ha decidit l'esperit plural d'aquell immens llenç que és la Ribera. «De pintura —diu **Solbes**—, ací és on menys se'n parla». «Ací —conclou **Boix**— han pintat els poetes i han escrit els pintors». Com en el Renaixement. □